

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI
Delegatura w Rzeszowie

LRZ.411.002.03.2023

Pan
Adam Sidor
Podkarpacki Państwowy Wojewódzki Inspektor
Sanitarny
ul. Wierzbowa 16
35-959 Rzeszów

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

Zmienne zgodnie z uchwałą nr KPK-KPO.441.138.2023 Zespołu Orzekającego Komisji Rozstrzygającej w Najwyższej Izbie Kontroli z dnia 31 października 2023 r.

R/23/001 – Działania podejmowane na rzecz ograniczenia dostępności i spożywania napojów energetyzujących przez dzieci i młodzież na terenie województwa podkarpackiego

I. Dane identyfikacyjne

Jednostka kontrolowana	Wojewódzka Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna w Rzeszowie ¹ , ul. Wierzbowa 16, 35-959 Rzeszów.
Kierownik jednostki kontrolowanej	Podkarpackim Państwowym Wojewódzkim Inspektorem Sanitarnym od dnia 1 września 2016 r. jest Pan Adam Sidor ² .
Zakres przedmiotowy kontroli	1. Działania podejmowane przez wojewódzką stację sanitarno-epidemiologiczną na rzecz ograniczenia dostępności i spożywania napojów energetyzujących przez dzieci i młodzież na terenie województwa podkarpackiego.
Okres objęty kontrolą	Lata 2020-2023 (do dnia zakończenia czynności kontrolnych) z wykorzystaniem dowodów sporządzonych przed tym okresem, jeżeli miały wpływ na działalność jednostki w zakresie objętym kontrolą.
Podstawa prawna podjęcia kontroli	Art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o <i>Najwyższej Izbie Kontroli</i> ³ .
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Rzeszowie
Kontrolerzy	Małgorzata Milanowska – główny specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr LRZ/8/2023 z dnia 5 stycznia 2023 r. Robert Szwagiel – doradca techniczny, upoważnienie do kontroli nr LRZ/7/2023 z dnia 5 stycznia 2023 r.

(akta kontroli str. 2-6)

¹ Zwana dalej: Stacją lub Inspektorem.

² Zwany dalej: Inspektorem lub PPWIS.

³ Dz. U. z 2022 r. poz. 623, zwanej dalej: ustawą o NIK.

II. Ocena ogólna⁴ kontrolowanej działalności

OCENA OGÓLNA

Najwyższa Izba Kontroli nie stwierdziła nieprawidłowości w zakresie działań podejmowanych przez Inspektora na rzecz ograniczenia dostępności i spożywania napojów energetyzujących⁵ przez dzieci i młodzież na terenie województwa podkarpackiego. Zadania w tym zakresie były realizowane w oparciu o przepisy ustawy z dnia 14 marca 1985 r. o Państwowej Inspekcji Sanitarnej⁶ oraz przyjęte w Państwowej Inspekcji Sanitarnej (PIS) zasady prowadzenia kontroli, w tym konstruowania planu pobierania próbek na terenie województwa podkarpackiego. W listopadzie 2022 r. zorganizowane zostały dwie konferencje, podczas których poruszano m.in. zagadnienia związane ze szkodliwością spożywania napojów energetyzujących. Innych działań w tym zakresie Inspektorat nie prowadził.

Przeprowadzone przez Państwowych Powiatowych Inspektorów Sanitarnych (PPIS) z terenu województwa podkarpackiego kontrole asortymentu produktów spożywczych sprzedawanych na terenie placówek oświatowych, wykazały nieprawidłowości w tym zakresie.

Zdaniem NIK, pełne wykorzystanie wynikających z przepisów prawa kompetencji w sprawowaniu zapobiegawczego i bieżącego nadzoru sanitarnego, a także w zakresie działalności oświatowo-zdrowotnej, ukierunkowanej na problematykę skutków spożywania napojów energetycznych przez dzieci i młodzież, korzystnie wpłynie na zwiększenie świadomości społeczeństwa w zakresie skutków spożywania energetyków.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego kontrolowanej działalności

OBSZAR

1. Działania podejmowane przez Wojewódzką Stację Sanitarno-Epidemiologiczną na rzecz ograniczenia dostępności i spożywania napojów energetyzujących przez dzieci i młodzież na terenie województwa podkarpackiego.

Opis stanu faktycznego

Liczne doniesienia medialne powołujące się na opinie lekarzy i specjalistów wskazują na powszechne i stale rosnące spożycie szkodliwych dla dzieci i młodzieży napojów energetyzujących.

Na pytanie, czy problem ten był przedmiotem zainteresowań, Pan Adam Sidor, Podkarpacki Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny wyjaśnił, że *na bieżąco śledzi doniesienia medialne związane z problemem rosnącego spożycia napojów energetycznych, ze szczególnym uwzględnieniem informacji dotyczących zagrożeń dla zdrowia i życia ludzi, zwłaszcza dzieci. Od kilku lat na świecie i w Polsce obserwowany jest stały wzrost asortymentu napojów energetyzujących, które cieszą się coraz większą popularnością we wszystkich grupach wiekowych, także wśród dzieci i młodzieży. Według danych Narodowego Centrum Edukacji Żywnościowej największy odsetek dzieci spożywających napoje energetyzujące stwierdzono w Czechach (40%) i w Hiszpanii (26%), a w Polsce (12%). Przynajmniej raz w ciągu ostatniego roku około 19% badanych dzieci w wieku od sześciu do 10 lat spożywało energetyki.*

⁴ Najwyższa Izba Kontroli formułuje ocenę ogólną jako ocenę pozytywną, ocenę negatywną albo ocenę w formie opisowej.

⁵ Napój energetyzujący (ang. energy drink) to potocznie napój energetyczny i energetyk, inny niż napój izotoniczny – pobudzający, przeważnie gazowany napój bezalkoholowy, z reguły zawierający kofeinę, taurynę i guaranę. https://pl.wikipedia.org/wiki/Nap%C3%B3j_energetyzuj%C4%85cy. Zwany dalej: napojem energetyzującym, napojem energetycznym lub energetykiem.

⁶ Dz. U. z 2021 r. poz. 195 ze zm.

PPWIS jako organ administracji rządowej zespolonej w województwie w swoich działaniach określonych w art. 1-6 ustawy o Państwowej Inspekcji Sanitarnej kieruje się tylko uznanymi opiniami, wytycznymi, czy badaniami jednostek naukowo-badawczych i ośrodków referencyjnych krajowych (np. Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego – Państwowy Zakład Higieny), jak i międzynarodowych (WHO, EFSA – European Food Safety Authority – Europejski Urząd ds. Bezpieczeństwa Żywności) – zgodnie z podejściem „evidence-based”, czyli w oparciu o wiarygodne dowody naukowe.

Na uwagę zasługuje Raport EFSA z 2013 r. pt. Gromadzenie danych konsumpcyjnych na temat określonych grup konsumenckich napojów energetycznych. Pod koniec 2011 r. EFSA zleciła badanie, którego celem było zebranie danych dotyczących spożycia napojów energetyzujących w określonych grupach konsumentów (dorośli, młodzież i dzieci) w UE. Badanie miało również na celu oszacowanie, dla każdej grupy konsumentów, narażenia na określone składniki aktywne (kofeina, tauryna i D-glukurono- γ -lakton) w wyniku spożycia napojów energetycznych oraz względnego udziału napojów energetycznych w całkowitym narażeniu na kofeinę. Ponadto przeanalizowano specyficzne nawyki konsumpcyjne (współkonsumpcja z alkoholem oraz konsumpcja związana z intensywnym wysiłkiem fizycznym) młodzieży i dorosłych.

We wszelkich opiniach naukowych EFSA dotyczących składników powszechnie stosowanych w tzw. napojach energetycznych, oceniane zostało bezpieczeństwo tych konkretnych składników (np. tauryny, D-glukurono- γ -laktonu, czy kofeiny) jako składników napojów energetycznych, a nie samych napojów energetycznych jako całości, które zawierają różne kombinacje wielu różnych substancji mogących wzajemnie na siebie oddziaływać. I tak dla przykładu:

1) Opinia naukowa Panelu ds. Dodatków do Żywności i Źródeł Składników Odżywczych dodawanych do Żywności w sprawie wykorzystania tauryny i D-glukurono- γ -laktonu jako składników tzw. napojów energetyzujących – wprost stwierdza, że narażenie na taurynę i d-glukuronolakton poprzez regularne spożywanie napojów energetycznych nie stanowi zagrożenia dla bezpieczeństwa. Tauryna i d-glukuronolakton występują jako naturalne składniki żywności i są normalnymi ludzkimi metabolitami. Jednak są one również stosowane w znacznie wyższych ilościach w napojach energetycznych. Nowe dane potwierdziły poziom, przy którym nie obserwuje się szkodliwych skutków (NOAEL) wynoszący 1000 mg na kg masy ciała dziennie dla obu substancji. Panel stwierdził, że istnieje wystarczający margines bezpieczeństwa dla przeciętnych i regularnych konsumentów napojów energetycznych, wypijających średnio odpowiednio 125 ml (0,5 puszki) i 350 ml (1,4 puszki) na osobę dziennie; stąd narażenie na taurynę i d-glukuronolakton na tych poziomach nie stanowi zagrożenia dla bezpieczeństwa.

2) Opinia naukowa Panelu ds. Produktów Dietetycznych, Żywienia i Alergii na temat bezpieczeństwa kofeiny – zwraca uwagę na spożycie kofeiny, ze wszystkich źródeł dietetycznych, które nie budzą obaw o niekorzystny wpływ na zdrowie ogólnej zdrowej populacji i jej podgrupy. Panel EFSA zwrócił uwagę w tej opinii, że należy również zająć się możliwymi interakcjami między kofeiną, a innymi składnikami napojów energetycznych, alkoholu, psynefryny. Pojedyncze dawki kofeiny do 200 mg (około 3 mg/kg masy ciała dla osoby dorosłej o masie ciała 70 kg) nie budzą obaw dotyczących bezpieczeństwa. Ta sama ilość nie budzi obaw o bezpieczeństwo, gdy jest spożywana < dwie godziny przed intensywnym wysiłkiem fizycznym w normalnych warunkach środowiskowych. Inne składniki napojów energetycznych w typowych stężeniach w takich napojach (około 300–320, 4 000 i 2 400 mg/l odpowiednio kofeiny, tauryny i D-glukurono- γ -laktonu), a także alkoholu w dawkach do około 0,65 g/kg masy ciała, nie wpływałyby na bezpieczeństwo pojedynczych dawek kofeiny do 200 mg. Zwyczajowe spożywanie kofeiny do 400 mg dziennie nie

budzi obaw o bezpieczeństwo u osób dorosłych i kobiet niebędących w ciąży. Nawykowe spożywanie kofeiny do 200 mg dziennie przez kobiety w ciąży nie stwarza zagrożenia dla płodu. Pojedyncze dawki kofeiny i zwyczajowe spożycie kofeiny do 200 mg przez kobiety karmiące piersią nie budzi obaw związanych z bezpieczeństwem niemowląt karmionych piersią. W przypadku dzieci i młodzieży dostępne informacje są niewystarczające, aby określić bezpieczne spożycie kofeiny. PPWIS znane są również publikacje naukowe podejmujące problematykę nadmiernego spożywania napojów energetyzujących w populacji młodzieży i dzieci, w tym naszych rodzimych naukowców z Uniwersytetu Rzeszowskiego, którzy w swojej publikacji z 2022 r. pt. Wpływ napojów energetycznych na zdrowie dzieci, młodzieży i młodych dorosłych eksplikowali, iż nadmierne spożywanie napojów energetyzujących może również prowadzić do wystąpienia chorób metabolicznych – insulinooporności, cukrzycy, nadwagi i chorób układu krążenia. Brak jest danych na temat długotrwałych skutków ubocznych spożywania tego rodzaju stymulantów, dlatego autorzy pokreślili, że warto edukować społeczeństwo, zwłaszcza młodsze pokolenia, na temat substancji bioaktywnych i ilości zawartych w nich cukrów. Ważne jest prowadzenie szeroko zakrojonej edukacji i działań w tym zakresie, zarówno wśród dzieci i młodzieży, jak i ich rodziców. W tym kontekście PPWIS w latach 2020-2023 realizował działania profilaktyczne, oświatowo-zdrowotne w celu ukształtowania odpowiednich postaw i zachowań zdrowotnych.

(akta kontroli str. 7-24; 33-38)

Inspektor wyjaśnił, że *posiada wiedzę na temat możliwego szkodliwego wpływu napojów energetycznych na dzieci i młodzież i wskazał 28 przykładowych artykułów naukowych, które są mu znane. W tym m.in.:*

- M. Cichocki pt. *Napoje energetyzujące – współczesne zagrożenie zdrowotne dzieci i młodzieży*. Przegląd Lekarski, 2012 r., 69.10;
- M. Bilek, M. Rybakowa pt. *Cukry dodane w napojach energetycznych a ryzyko nadwagi i otyłości u młodzieży*. Praca oryginalna Endokrynologia Pediatria, 2015 r.14.1.50;
- K. Gacek pt. *Wpływ napojów energetycznych na wybrane parametry fizjologiczne układu krążenia*, 2018 r.;
- raport Norweskiego Urzędu ds. Bezpieczeństwa Żywności Mattisynet pt. *Zalecenie Norweskiego Urzędu ds. Bezpieczeństwa Żywności – różne środki ochrony dzieci i młodzieży przed nadmiernym spożywaniem napojów energetycznych i kofeiny*, luty 2019 r., 2018/93660.

Ponadto stwierdził, że *nawet bez wskazywania konkretnych źródeł tej wiedzy, a biorąc pod uwagę skład powszechnie dostępnych napojów energetycznych można stwierdzić, że ich spożycie przez dzieci nie jest zalecane, ani korzystne. Napoje energetyczne to zazwyczaj gazowane napoje bezalkoholowe, które mają działanie pobudzające, skierowane są głównie do osób dorosłych narażonych na bycie w stanie pełnej gotowości psychicznej, jak i fizycznej przez dłuższy czas, chcących zminimalizować uczucie zmęczenia i senność oraz chcących zmusić swój organizm do maksymalnego wysiłku. W zależności od producenta skład napojów energetyzujących jest przeróżny, jednakże najczęściej dodawanymi składnikami są: kofeina, guarana, tauryna, witaminy z grupy B, zioła (np. żeńszęń). W świetle załącznika III do rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1169/2011 dnia 25 października 2011 r. w sprawie przekazywania konsumentom informacji na temat żywności, zmiany rozporządzeń Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1924/2006 i (WE) nr 1925/2006 oraz uchylecia dyrektywy Komisji 87/250/EWG, dyrektywy Rady 90/496/EWG, dyrektywy Komisji 1999/10/WE, dyrektywy 2000/13/WE Parlamentu Europejskiego i Rady, dyrektyw Komisji 2002/67/WE*

i 2008/5/WE oraz rozporządzenia Komisji (WE) nr 608/2004⁷, napoje o wysokiej zawartości kofeiny lub środki spożywcze z dodatkiem kofeiny (napoje, z wyjątkiem napojów na bazie kawy, herbaty lub ekstraktu kawy lub herbaty, w przypadku gdy nazwa środka spożywczego zawiera określenie kawa lub herbata, które: są przeznaczone do spożycia w stanie niezmodyfikowanym i zawierają kofeinę, niezależnie od jej źródła, w proporcji przewyższającej 150 mg/l, lub występują w postaci skoncentrowanej lub suchej i po przygotowaniu do spożycia zawierają kofeinę, niezależnie od jej źródła, w proporcji przewyższającej 150 mg/l) muszą zawierać w oznakowaniu ostrzeżenie w brzmieniu: Wysoka zawartość kofeiny; nie zaleca się stosowania u dzieci, kobiet w ciąży i kobiet karmiących piersią, w tym samym polu widzenia co nazwa napoju, po czym w nawiasach, zgodnie z art. 13 ust. 1 niniejszego rozporządzenia, umieszcza się informację dotyczącą zawartości kofeiny wyrażonej w mg na 100 ml. Jak widać przepisy prawa żywnościowego obligują producentów napojów energetycznych do oznakowania tych produktów stosownym ostrzeżeniem, z którego jasno wynika, iż napoje zawierające więcej niż 150 mg/l kofeiny nie są zalecane do stosowania u dzieci.

(akta kontroli str. 7-24)

Na pytanie, czy mając wiedzę na temat szkodliwości energetyków wystąpił do innych organów z wnioskami o podjęcie działań ograniczających ich dostępność i spożywanie przez dzieci i młodzież, albo czy z własnej inicjatywy podjął działania w tym zakresie, PPWIS wyjaśnił, że *nie można domniemywać kompetencji organu ponad te, które zostały określone w ustawie o Państwowej Inspekcji Sanitarnej. W przywołanym akcie prawnym nie przyznano organom PIS kompetencji do występowania z inicjatywą ustawodawczą polegającą na uprawnieniu do przygotowania i przedłożenia projektu aktu normatywnego. W drodze aktu prawnego można ograniczyć dostępność i spożywanie napojów energetyzujących przez dzieci i młodzież ponad to, co uczynił już Minister Zdrowia w cyt. rozporządzeniu z 26 lipca 2016 r. Ewentualne wprowadzenie przepisów prawnych dotyczących zakazu lub ograniczenia sprzedaży tego typu produktów dzieciom powinno zostać poprzedzone przeprowadzeniem naukowej oceny ryzyka.*

PPWIS od wielu lat realizuje ogólnopolski program edukacyjny pn. Trzymaj Formę!, którego celem jest edukacja w zakresie trwałego kształtowania prozdrowotnych nawyków wśród młodzieży szkolnej i ich rodzin. Program jest inicjatywą propagującą zdrowy styl życia o unikalnym dwukierunkowym podejściu promującym zarówno zbilansowane odżywianie, jak również regularną aktywność fizyczną. Na potrzeby programu opracowano nowoczesne materiały dydaktyczne przeznaczone dla nauczycieli, rodziców i uczniów.

(akta kontroli str. 7-24)

Zgodnie z art. 1 pkt 6 ustawy o Państwowej Inspekcji Sanitarnej, Inspekcja jest powołana do realizacji zadań z zakresu zdrowia publicznego, w szczególności poprzez sprawowanie nadzoru nad warunkami zdrowotnymi żywności, żywienia i produktów kosmetycznych w celu ochrony zdrowia ludzkiego przed niekorzystnym wpływem szkodliwości i uciążliwości środowiskowych, zapobiegania powstawaniu chorób, w tym chorób zakaźnych i zawodowych. Według przepisu art. 2 cyt. ustawy, wykonywanie tego zadania polega na sprawowaniu zapobiegawczego i bieżącego nadzoru sanitarnego, a także na prowadzeniu działalności oświatowo-zdrowotnej. Do zakresu działania PIS, stosownie do art. 3 pkt 4 ustawy, w dziedzinie zapobiegawczego nadzoru sanitarnego należy m.in. inicjowanie przedsięwzięć oraz

⁷ Dz. U. UE L 304 z 22 listopada 2011 r., str. 18 ze zm.

prac badawczych w dziedzinie zapobiegania negatywnym wpływom czynników i zjawisk fizycznych, chemicznych i biologicznych na zdrowie ludzi.

Zgodnie z art. 4 ust. 1 pkt. 3 i 3a tej ustawy, do zakresu działania PIS w dziedzinie bieżącego nadzoru sanitarnego należy kontrola przestrzegania przepisów określających wymagania higieniczne i zdrowotne, w szczególności dotyczących warunków produkcji, transportu, przechowywania i sprzedaży żywności oraz warunków żywienia zbiorowego; nadzoru nad jakością zdrowotną żywności.

Zgodnie z regulaminami organizacyjnymi Inspektoratu do jego zadań należy wykonywanie czynności związanych z realizacją zadań Wojewódzkiego Inspektora, m.in.:

- prowadzenie spraw związanych z wykonywaniem czynności kontrolnych i innych czynności wynikających z zadań nałożonych na PIS;
- wykonywanie badań i analiz laboratoryjnych, badań i pomiarów środowiskowych;
- opracowywanie ocen i analiz środowiskowych warunkujących zdrowie ludności;
- inicjowanie, organizowanie, koordynowanie, prowadzenie i nadzorowanie działalności w zakresie oświaty zdrowotnej, promocji zdrowia;
- opiniowanie planów pracy oraz sprawozdań z działalności powiatowych stacji sanitarno-epidemiologicznych w ramach prowadzonego nadzoru merytorycznego;
- prowadzenie spraw w dziedzinie zapobiegawczego nadzoru sanitarnego;
- nadzorowanie warunków zdrowotnych żywności, żywienia i produktów kosmetycznych.

Do zakresu działania Działu Nadzoru należy wykonywanie m.in. następujących zadań:

- sprawowanie bieżącego i zapobiegawczego nadzoru sanitarnego, prowadzenie działalności zapobiegawczej i przeciwepidemicznej;
- wykonywanie nadzoru merytorycznego nad działalnością nadzorczą powiatowych stacji sanitarno-epidemiologicznych oraz w razie potrzeby koordynacja ich pracy.

Do zadań Oddziału Higieny Żywności i Żywienia należy sprawowanie nadzoru nad bezpieczeństwem zdrowotnym produkcji i obrotu żywności i żywienia, materiałów i wyrobów przeznaczonych do kontaktu z żywnością oraz produktów kosmetycznych, m.in.:

- określenie kierunków oraz koordynowanie działalności w zakresie nadzoru nad bezpieczeństwem zdrowotnym żywności i żywienia oraz materiałami i wyrobami przeznaczonymi do kontaktu z żywnością;
- tworzenie i wdrażanie w województwie *Planu pobierania próbek i badania żywności oraz wyrobów do kontaktu z żywnością w ramach urzędowej kontroli i monitoringu w PIS* oraz nadzór nad jego realizacją, w tym przygotowywanie sprawozdań z jego wykonania;
- współuczestnictwo w edukacji społeczeństwa województwa podkarpackiego w kierunku umacniania i kształtowania właściwych postaw prozdrowotnych, w zakresie poszerzania wiedzy o żywności oraz propagowanie zasad racjonalnego żywienia,
- współpraca z innymi służbami, inspekcjami w zakresie nadzoru nad bezpieczeństwem zdrowotnym żywności oraz produktami kosmetycznymi.

(akta kontroli str. 171-280)

Na pytanie, czy PPWIS:

- sprawował zapobiegawczy nadzór sanitarny poprzez inicjowanie przedsięwzięć oraz prac badawczych w dziedzinie zapobiegania negatywnym wpływom spożywania energetyków przez młodych ludzi na ich zdrowie,

- sprawował bieżący nadzór sanitarny poprzez kontrole planowe i doraźne przestrzegania przepisów określających wymagania higieniczne i zdrowotne, w szczególności dotyczących warunków produkcji, transportu, przechowywania i sprzedaży napojów energetyzujących oraz nadzór nad ich jakością,

PPWIS wyjaśnił, że zgodnie z art. 12 ust. 1 ustawy o Państwowej Inspekcji Sanitarnej: w rozumieniu Kodeksu postępowania administracyjnego, w sprawach należących do zakresu zadań i kompetencji PIS, jeżeli ustawa nie stanowi inaczej, organem właściwym jest państwowy powiatowy lub państwowy graniczny inspektor sanitarny, z zastrzeżeniem ust. 1a. W związku z powyższym PPWIS nie sprawuje bezpośredniego i bieżącego nadzoru sanitarnego nad zakładami żywnościowo-żywnościowymi. Nadzór nad warunkami transportu, przechowywania i sprzedaży żywności, w tym napojów energetyzujących sprawują PPIS województwa podkarpackiego.

Na terenie województwa prowadzi działalność jeden producent przedmiotowych napojów, nad którym bieżący nadzór sanitarny sprawuje PPIS w Stalowej Woli. W latach 2020-2023 przeprowadził on w ramach urzędowej kontroli żywności dwie kontrole sanitarne, dokonując m.in. oceny znakowania produkowanego napoju energetyzującego, pod kątem stosowania substancji dodatkowych dozwolonych na zgodność z wymaganiami rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady nr 1333/2008 z dnia 16 grudnia 2008 r. w sprawie dodatków do żywności⁸. Dokonano również kontroli w zakresie przestrzegania rozporządzenia (WE) nr 1924/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 20 grudnia 2006 r. w sprawie oświadczeń żywieniowych i zdrowotnych dotyczących żywności⁹ nie stwierdzając nieprawidłowości ww. zakresie.

W 2020 r. i w 2022 r. przeprowadzono kontrole graniczne w tym samym zakładzie dotyczące importowanych wieczek do puszek napojów oraz dwie kontrole tematyczne – pierwszą – w związku z wnioskiem o zatwierdzenie zakładu w zakresie rozszerzenia działalności zakładu, kolejną – w związku z pismem Głównego Inspektora Sanitarnego w sprawie przeprowadzenia w okresie od 1 września do 31 grudnia 2022 r. kontroli tematycznych producentów i importerów suplementów diety.

Ponadto, na wniosek zakładu, PPIS w Stalowej Woli w latach 2021-2022 wydał 23 dokumenty eksportowe, tj. zaświadczenie wolnej sprzedaży/zaświadczenie sanitarne/certyfikat wolnej sprzedaży, dotyczące napojów energetyzujących produkowanych w tym zakładzie, przeznaczonych na eksport do krajów trzecich. Każdorazowo, wydanie ww. dokumentów poprzedzone jest kontrolą przedstawicieli PPIS, obejmującą dokumentację eksportowanych napojów energetyzujących (specyfikacji jakościowych, wyników badań laboratoryjnych, załączonych atestów wyrobu gotowego).

Nadzór nad jakością napojów energetycznych sprawowany był również m. in. poprzez realizację Planu pobierania próbek do badania żywności w ramach urzędowej kontroli i monitoringu, który przesyła do PPWIS, Główny Inspektor Sanitarny. W dniu 3 listopada 2021 r. przedstawiciele PPIS w Nisku pobrali do badań laboratoryjnych w kierunku oznaczenia zawartości substancji dodatkowych, substancji konserwujących, oceny organoleptycznej i znakowania dwie próbki napojów energetyzujących.

W wyniku badań nie stwierdzono nieprawidłowości. Etykiety produktów były zgodne z wymogami prawa żywnościowego.

(akta kontroli str. 7-24; 33-53; 287-290)

PPIWS wyjaśnił, że napoje energetyczne odznaczają się z reguły wysokim poziomem cukru, z którego też wynika ich kaloryczność. Kwestie związane ze zbyt wysokim

⁸ Dz.U. L 354 z 31.12.2008, str. 16-33 ze zm.

⁹ Dz.U. L 404 z 30.12.2006, str. 9-25 ze zm.

spożyciem cukru i tłuszczu zostały wzięte pod uwagę przez Ministra Zdrowia. W rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 26 lipca 2016 r. w sprawie grup środków spożywczych przeznaczonych do sprzedaży dzieciom i młodzieży w jednostkach systemu oświaty oraz wymagań, jakie muszą spełniać środki spożywcze stosowane w ramach żywienia zbiorowego dzieci i młodzieży w tych jednostkach¹⁰, określono jakie środki spożywcze mogą być sprzedawane dzieciom w jednostkach systemu oświaty. Przestrzeganie wymagań wskazanego rozporządzenia jest weryfikowane podczas kontroli sanitarnych przedstawicieli PPIS województwa podkarpackiego w jednostkach systemu oświaty.

W dniu 11 stycznia 2023 r., tj. w trakcie kontroli NIK, PPWIS zwrócił się do PPIS z terenu województwa podkarpackiego o przedstawienie wyników nadzoru nad sklepikami szkolnymi zlokalizowanymi na terenie placówek oświatowych.

(akta kontroli str. 7-24)

Z przekazanych informacji za lata 2020-2023 wynikało, że:

- w 2020 r. z nadzorowanych 205 sklepików szkolnych i 104 automatów vendingowych, PPIS skontrolowały 28 sklepików i nie kontrolowały automatów; w pięciu stwierdzono nieprawidłowości, które nie dotyczyły spełniania norm jakościowych sprzedawanych środków spożywczych zawartych w cyt. rozporządzeniu Ministra Zdrowia;

- w 2021 r. z nadzorowanych 191 sklepików szkolnych i 118 automatów vendingowych, PPIS skontrolowały 34 sklepiki i dwa automaty; w trzech sklepikach stwierdzono nieprawidłowości i wydano jedną decyzję nakazującą wycofanie produktów niespełniających wymagań z ww. rozporządzenia, tj. zawierających zawyżoną zawartość cukru, soli i tłuszczu;

- w 2022 r. z nadzorowanych 181 sklepików szkolnych i 134 automatów vendingowych, PPIS skontrolowały 54 sklepiki i dwa automaty; w czterech sklepikach i w jednym automacie stwierdzono nieprawidłowości, które polegały na niespełnianiu przez produkty spożywcze wymagań z ww. rozporządzenia oraz wprowadzeniu do obrotu produktów po upływie terminu przydatności do spożycia.

(akta kontroli str. 33-53)

PPWIS wyjaśnił, że mając na względzie bezpieczeństwo zdrowotne dzieci i młodzieży uczęszczających do placówek oświatowych na terenie województwa podkarpackiego, podejmuje systematyczne działania mające na celu pogłębienie wiedzy pracowników Powiatowych Stacji Sanitarno-Epidemiologicznych (PSSE) sprawujących bezpośredni nadzór sanitarny nad tymi placówkami w zakresie przewidzianym w art. 4 ust. 1 pkt 6 i 7 ustawy o Państwowej Inspekcji Sanitarnej. W listopadzie 2022 r. Oddział Higieny Dzieci i Młodzieży Stacji zorganizował dla pracowników pionu Higieny Dzieci i Młodzieży PSSE szkolenie, w trakcie którego przedstawiono m.in. zagadnienie dotyczące przepisów prawnych obowiązujących właścicieli sklepików szkolnych oraz automatów do sprzedaży w placówkach oświatowych, w zakresie oferowanego asortymentu. Podczas szkolenia podano przykłady produktów spożywczych, które nie powinny znaleźć się w ofercie dla dzieci i młodzieży, uwzględniono w tym napoje energetyzujące, omawiając jednocześnie możliwe skutki ich nadmiernego spożycia. Wydano również zalecenie zobowiązujące pracowników ww. pionu do zwracania dodatkowo uwagi, podczas kontroli sanitarnych placówek oświatowych, na asortyment sklepików szkolnych i automatów vendingowych z ofertą środków spożywczych. Zobligowano również pracowników pionu Higieny Dzieci i Młodzieży do poinformowania o poczynionych negatywnych spostrzeżeniach przez pion Higieny Żywności i Żywienia w PSSE nadzorujący bezpośrednio ten zakres, celem bezzwłocznego podjęcia stosownych działań.

¹⁰ Dz. U. poz. 1154.

Do wyjaśnienia dołączono plan szkoleń, listę obecności, protokoły wraz z materiałami ze szkoleń, w tym wskazujące listę produktów, które nie powinny znaleźć się w sklepiku szkolnym, m.in. napoje energetyzujące.

(akta kontroli str. 7-24; 291- 318)

W związku ze stwierdzonym w kontrolowanych przez NIK szkołach uzasadnionym prawdopodobieństwem nieprzestrzegania zasad sprzedaży żywności określonych w § 1 ust. 2 pkt. 1, 2 i 3 rozporządzenia *w sprawie grup środków spożywczych przeznaczonych do sprzedaży dzieciom i młodzieży w jednostkach systemu oświaty oraz wymagań, jakie muszą spełniać środki spożywcze stosowane w ramach żywienia zbiorowego dzieci i młodzieży w tych jednostkach*, działając na podstawie art. 12 pkt 3 ustawy o NIK, dyrektor Delegatury NIK w Rzeszowie zlecił właściwym PPIS przeprowadzenie kontroli doraźnej w ośmiu szkołach w ww. zakresie.

We wszystkich podmiotach kontrole PPIS wykazały, że w sklepikach szkolnych i w automatach znajdowały się produkty niespełniające wymogów cyt. rozporządzenia, m.in. chrupki, ciastka, wafelki, draże, batony, croissanty, napoje z dodatkiem cukrów i substancji słodzących, w tym izotoniczne, paluszki, drożdżówki, lizaki, żelki, sezamki.

Ponadto w jednej ze szkół stwierdzono, że informacje dotyczące substancji lub produktów powodujących alergię lub reakcje nietolerancji dla sprzedawanych kanapek produkcji własnej były mało czytelne i mało zrozumiałe, co naruszało przepis art. 7 ust. 2 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1169/2011.

(akta kontroli str. 423-424)

Przepis art. 6 ustawy o Państwowej Inspekcji Sanitarnej stanowi, że Inspekcja inicjuje, organizuje, prowadzi, koordynuje i nadzoruje działalność oświatowo-zdrowotną w celu ukształtowania odpowiednich postaw i zachowań zdrowotnych, a w szczególności:

- inicjuje i wytycza kierunki przedsięwzięć zmierzających do zaznajamiania społeczeństwa z czynnikami szkodliwymi dla zdrowia, popularyzowania zasad higieny i racjonalnego żywienia, metod zapobiegania chorobom oraz umiejętności udzielania pierwszej pomocy;
- pobudza aktywność społeczną do działań na rzecz własnego zdrowia;
- udziela porad i informacji w zakresie zapobiegania i eliminowania negatywnego wpływu czynników i zjawisk fizycznych, chemicznych i biologicznych na zdrowie ludzi;
- ocenia działalność oświatowo-zdrowotną prowadzoną przez szkoły i inne placówki oświatowo-wychowawcze, szkoły wyższe oraz środki masowego przekazywania, podmioty lecznicze oraz inne podmioty, instytucje i organizacje, a także udziela im pomocy w prowadzeniu tej działalności.

W zakresie realizacji obowiązków określonych w cyt. przepisie, dotyczących szkodliwości spożywania napojów energetyzujących przez dzieci i młodzież, Inspektor wyjaśnił, że *rokrocznie wytycza kierunki działania jednostek PIS na terenie województwa podkarpackiego m.in. w zakresie promocji zdrowia, jak i w odniesieniu do bezpieczeństwa żywności i żywienia. Na przestrzeni kontrolowanego okresu były to następujące dokumenty:*

- 1) *Wytyczne PPWIS z dnia 18 października 2019 r. do planowania działalności PIS w 2020 r.*
- 2) *Wytyczne PPWIS z dnia 21 stycznia 2021 r. do planowania działalności PIS w 2021 r.*
- 3) *Wytyczne PPWIS z dnia 10 grudnia 2021 r. do planowania działalności PIS w 2022 r.*

Zapisy w wytycznych nie odnosiły się bezpośrednio do napojów energetyzujących.

Działania profilaktyczne realizowane w latach 2020-2022 ze względu ogłoszony stan epidemii i stan zagrożenia epidemicznego uwzględniały w przeważającym stopniu tematykę związaną z sytuacją epidemiologiczną. Realizacja zaplanowanych zadań została dostosowana do hybrydowego działania placówek nauczania i wychowania. Działania profilaktyczne skierowane wyłącznie na ograniczenie spożywania napojów energetyzujących nie były uwzględniane w działaniach profilaktycznych stacji sanitarno-epidemiologicznych, z wyjątkiem działalności instruktazowej prowadzonej podczas czynności kontrolnych w placówkach oświatowych. Natomiast spożywanie środków spożywczych (w tym napojów z dużą zawartością cukrów prostych) i substancji o działaniu psychoaktywnym oraz związane z tym zagrożenia zdrowotne mieszczą się w bieżącej działalności pionu promocji zdrowia Stacji i PSSE województwa podkarpackiego. W kontrolowanym okresie zrealizowano w szkołach podstawowych województwa podkarpackiego ogólnopolski program edukacyjny pt. Trzymaj Formę!, którego tematyka dotyczy aktywności fizycznej, zdrowej, zbilansowanej diety, znakowania produktów, czy też prawidłowego czytania etykiet produktów spożywczych. Celem programu jest edukacja w zakresie trwałego kształtowania prozdrowotnych nawyków wśród młodzieży szkolnej poprzez promocję zasad aktywnego stylu życia i zbilansowanej diety, w oparciu o odpowiedzialność indywidualną i wolny wybór jednostki. Poprzez realizację programu uczymy uczniów prawidłowych wyborów żywieniowych, które służą ich zdrowiu teraz i w przyszłości. Drugim równie istotnym obszarem działań PIS jest profilaktyka używania substancji psychoaktywnych, w tym dopalaczy. W tym zakresie realizujemy ogólnopolski program edukacyjny pt. ARS czyli jak dbać o miłość dla uczniów szkół ponadpodstawowych. Celem programu jest ograniczenie niekorzystnych następstw zdrowotnych, prokreacyjnych i społecznych związanych z używaniem i nadużywaniem substancji psychoaktywnych przez młodzież wchodzącą w dorosłe życie. W programie nie skupiono się na negatywnych skutkach zdrowotnych używania substancji psychoaktywnych, ale na wartościach uznawanych przez młodych ludzi za ważne, takich jak miłość, rodzina, bezpieczeństwo oraz na tym jak nadużywanie tych substancji może negatywnie wpływać na te wartości. W programie nie chodzi o zwykłe zapobieganie używaniu substancji psychoaktywnych, ale ujęte w kontekście macierzyństwa i ojcostwa, gdyż w tym kontekście zachowania te mogą być bardzo szkodliwe teraz i w przyszłości.

(akta kontroli str. 7-24; 33-38; 337-422)

Programy pt. Trzymaj Formę! oraz pt. ARS czyli jak dbać o miłość nie odnosiły się do problemu szkodliwości spożywania napojów energetyzujących przez dzieci i młodzież.

(akta kontroli str. 54-170)

Inspektor wyjaśnił, że poza działaniami programowymi realizowane były również działania akcyjne. W listopadzie 2022 r. Stacja zorganizowała wspólnie z Jarosławskim Stowarzyszeniem Oświaty i Promocji Zdrowia dwie konferencje, nt. Nowe oblicza epidemii – e-papierosy, zastępcze substancje psychoaktywne – dla pedagogów, nauczycieli, psychologów, opiekunów, katechetów, pracowników socjalnych i przedstawicieli służb mundurowych pracujących i spotykających się w swojej pracy z problematyką używania środków psychoaktywnych (eksperymentowanie, używanie celowe, uzależnienie). Jeden z wykładowców podczas swojego wystąpienia poruszał m.in. zagadnienia związane z: wpływem nadmiernego spożywania napojów energetyzujących na zdrowie młodych ludzi, wpływu reklam na podejmowanie przez młodych ludzi różnych wyborów życiowych oraz niepokojącego zjawiska mieszania napojów energetyzujących z innymi substancjami psychoaktywnymi.

(akta kontroli str. 7-24)

Stanowiące załączniki do wyjaśnienia ramowe programy z ww. konferencji, wydruki ze strony internetowej i ulotki nie potwierdzały poruszania w ich trakcie problematyki energetyków.

(akta kontroli str. 25-32)

Inspektor wyjaśnił, że w dniu 11 stycznia 2023 r.¹¹ Stacja zorganizowała spotkanie on-line prelegenta ww. konferencji z rodzicami uczniów z 11 szkół podstawowych powiatu strzyżowskiego. Z informacji otrzymanych od dyrektorów poszczególnych szkół wynika, że w spotkaniu uczestniczyło około 200 rodziców. Tematyka spotkania obejmowała te same zagadnienia, które były poruszane na ww. konferencjach oraz wskazówki dla rodziców, na co powinni zwrócić baczną uwagę.

Do wyjaśnienia dołączono listę uczestników, informacje o zrealizowaniu zadania i materiały przedstawione podczas spotkania, które obejmowały m.in. energetyki.

(akta kontroli str. 7-24; 319-336)

W zakresie działalności oświatowo-zdrowotnej Inspektor wyjaśnił też, że na terenie siedmiu powiatów województwa podkarpackiego, w latach 2022-2023 PPIS przeprowadzili: 18 spotkań, w których uczestniczyło 712 uczniów; 11 spotkań z rodzicami w czasie wywiadówek, w których uczestniczyło około 800 rodziców; 11 spotkań instruktażowych dla 20 nauczycieli, opublikowano cztery posty na Facebooku PSSE w Brzozowie oraz przekazano informację do lokalnej prasy.

(akta kontroli str. 7-24)

Ponadto PPWIS wyjaśnił, że w trakcie niniejszej kontroli NIK, w czasie ferii zimowych w 2023 r. zostały przeprowadzone przez PPIS województwa podkarpackiego działania profilaktyczne skierowane m.in. na ograniczenie spożywania napojów energetyzujących, które polegały na:

- zamieszczeniu informacji wizualnych w mediach społecznościowych (plakatów na Facebooku) przez cztery PSSE;
- przeprowadzeniu zajęć instruktażowych przez osiem PSSE.

Ogółem w czasie ferii miały miejsce 24 spotkania dotyczące tematyki nadmiernego spożycia napojów energetyzujących, w czasie których udział wzięło 884 uczestników.

(akta kontroli str. 7-24)

Przepis art. 15a ust. 1 ustawy o Państwowej Inspekcji Sanitarnej stanowi, iż stacje sanitarno-epidemiologiczne wykonują badania laboratoryjne w zakresie nadzoru sanitarnego, działając w zintegrowanym systemie badań laboratoryjnych i pomiarów. Przepis art. 27c ust. 1 cyt. ustawy stanowi, że w przypadku uzasadnionego podejrzenia, że produkt stwarza zagrożenie życia lub zdrowia ludzi, właściwy państwowy inspektor sanitarny wstrzymuje, w drodze decyzji, jego wytwarzanie lub wprowadzanie do obrotu lub nakazuje wycofanie produktu z obrotu na czas niezbędny do przeprowadzenia oceny i badań jego bezpieczeństwa, nie dłuższy jednak niż 18 miesięcy.

Odnośnie realizacji obowiązków wynikających z cytowanych powyżej przepisów w zakresie dotyczącym napojów energetyzujących, Inspektor wyjaśnił, że PIS corocznie opracowuje jednolity ramowy plan pobierania próbek do badania żywności w ramach urzędowej kontroli i monitoringu. Zgodnie z kompetencjami PIS obejmuje on urzędową kontrolę i monitoring żywności pochodzenia niezwierzęcego produkowanej i wprowadzanej do obrotu oraz produktów pochodzenia zwierzęcego znajdujących się w handlu detalicznym. Plan pobierania próbek do badania żywności w ramach urzędowej kontroli i monitoringu jest opracowywany w Głównym

¹¹ Tj. w trakcie niniejszej kontroli NIK.

Inspektoracie Sanitarnym corocznie we współpracy z instytutami naukowo-badawczymi na szczeblu centralnym.

Za nadzór nad procesem planowania i realizacji zadań określonych w rocznym planie pobierania próbek i badania żywności w województwie oraz sporządzaniem stosownych raportów z realizacji odpowiedzialni są Państwowi Wojewódzcy Inspektorzy Sanitarni.

Poszczególne kierunki badań, jak również poszczególne grupy i podgrupy asortymentu wybierane są na podstawie:

- zakresu kompetencji PIS,*
- obowiązujących przepisów prawnych w zakresie bezpieczeństwa żywności oraz zaleceń i wytycznych Komisji Europejskiej,*
- najczęściej występujących potencjalnych zagrożeń zdrowia ludzi wynikających ze spożycia żywności,*
- oceny ryzyka,*
- dotychczasowych wyników badań naukowych i monitoringowych w zakresie bezpieczeństwa żywności,*
- struktury spożycia żywności (wielkości spożycia niektórych produktów w kraju), bazy laboratoryjnej PIS, w zależności od specyfiki danego kierunku badań do opracowywania planu mogą zostać wykorzystane dodatkowo: dane na temat specyfiki polskiego rolnictwa, wielkości/ struktury spożycia niektórych produktów w kraju z wykorzystaniem danych statystycznych, i inne.*

Kolejno kierunki badań są w częściach Planu pobierania próbek do badania żywności w ramach urzędowej kontroli i monitoringu sukcesywnie przekazywane z Głównego Inspektoratu Sanitarnego Państwowym Wojewódzkim Inspektorom Sanitarnym. Kierunki te nie uwzględniają napojów energetyzujących jako wyodrębnionej grupy asortymentowej w planie pobierania próbek.

PPWIS przydziela poszczególnym PPIS województwa podkarpackiego, w oparciu o corocznie dokonywaną ocenę ryzyka, pulę próbek do pobrania na dany rok kalendarzowy z podziałem na poszczególne kierunki badań (np. w zakresie oznaczania zanieczyszczeń mikrobiologicznych, pozostałości pestycydów, metali szkodliwych dla zdrowia, azotanów, napromieniania żywności, substancji dodatkowych, barwników z grupy Sudan, glutenu, oporności na środki przeciwdrobnoustrojowe u bakterii zoonotycznych i komensalnych, obecności organizmów genetycznie modyfikowanych, kwasu erukowego, kryteriów czystości substancji dodatkowych, metanolu, cyjanowodoru, karbaminianu etylu).

PPWIS monitoruje i nadzoruje realizację Planu pobierania próbek do badania żywności na terenie województwa podkarpackiego, wytyczając kierunki dla działalności PPIS. Jednak to PPIS, jako samodzielny organ podejmuje ostateczną decyzję jaki asortyment należy pobrać celem wykonania przydzielonych badań analitycznych. Niejednokrotnie PPWIS udziela wskazówek i przekazując Plan pobierania próbek do badania żywności zamieszcza sugestie w jakim konkretnie zakładzie produkcyjnym należy pobrać próbki do badań laboratoryjnych. Jednak to dostępność danych produktów, bądź prowadzenie w dniu kontroli produkcji przez przedsiębiorców (w przypadku poboru prób u producenta) determinuje wybór konkretnego asortymentu do badań.

Dwie próbki napojów energetyzujących pobrane i zbadane na terenie województwa podkarpackiego w 2021 r. zostały wytypowane do pobrania przez PPIS w Nisku w kierunku substancji dodatkowych, substancji konserwujących, organoleptyki i znakowania w związku z tym, iż takie substancje znajdują się w wykazie składników, a te były właśnie przedmiotem badań.

PPWIS w ramach aparatu pomocniczego jakim jest Stacja dysponuje bazą laboratoryjną – Laboratorium Higieny Żywności i Żywienia w Rzeszowie wraz z pracownikami zlokalizowanymi w Przemyślu, Sanoku i Tarnobrzegu.

(akta kontroli str. 7-24)

Odpowiadając na pytanie NIK Pani Izabela Kucharska, zastępca Głównego Inspektora Sanitarnego wyjaśniła, że *urzędowe kontrole żywności przeprowadzane są, z uwzględnieniem oceny ryzyka, przez organy Inspekcji, które są odpowiedzialne za ich organizację i realizację.*

(akta kontroli str. 425-432)

Na pytanie, czy w planach kontroli na lata 2020-2023 Stacji i podległych PSSE ujęto badanie próbek, według których można byłoby sprawdzić skład napojów energetyzujących, a jeżeli nie to dlaczego, Inspektor nie udzielił odpowiedzi. Wskazał jedynie na zasady konstruowania *Planu pobierania próbek do badania żywności w ramach urzędowej kontroli i monitoringu*, które przedstawiono powyżej.

(akta kontroli str. 281-286)

Zastępca Głównego Inspektora Sanitarnego wyjaśniła, że w *Planie pobierania próbek do badania żywności w ramach urzędowej kontroli i monitoringu w PIS na 2023 r. opracowywanym na szczeblu centralnym nie zaplanowano badania napojów energetycznych pod kątem zawartości kofeiny czy też tauryny, natomiast przewidziano do zbadania w kierunku kofeiny 138 próbek suplementów diety (w latach 2020-2022 zaplanowano w tym kierunku do badań liczbę próbek suplementów na takim samym poziomie). W ww. planie przewidziano także do badań w kierunku witamin i składników mineralnych łącznie około 30 próbek w grupie: napojów bezalkoholowych gazowanych i niegazowanych, w tym napojów typu cola, napojów z niewielką ilością owoców lub aromatów, itd. (podobnie w latach 2020-2022). Niezależnie od tego, biorąc pod uwagę ocenę ryzyka stacje sanitarno-epidemiologiczne mogą zaplanować do poboru próbki nieujęte w Planie.*

(akta kontroli str. 425-432)

Na pytanie, czy Stacja i podległe PSSE, na podstawie zawartych umów z laboratoriami, mają obecnie możliwość kompleksowego zbadania – w ramach swoich zadań – składników napojów energetyzujących znajdujących się w obrocie oraz czy kiedykolwiek była możliwość przeprowadzenia takich badań, Inspektor nie udzielił odpowiedzi. Wyjaśnił, że *wystosował pismo do wszystkich Wojewódzkich Inspektorów Sanitarnych w kraju z zapytaniem odnośnie możliwości analitycznych laboratoriów w zakresie oznaczenia metodą akredytowaną zawartości tauryny oraz guarany w napojach energetyzujących. Na rzeczony zapytanie nie otrzymano odpowiedzi, aby którekolwiek laboratorium PIS badało zawartość ww. analizów. Zarówno tauryna i guarana są źródłami kofeiny, tak więc ewentualne badania są zasadne, ale pod tym kątem.*

Na pytanie, czy w sytuacji braku możliwości przeprowadzenia kompleksowych badań napojów energetyzujących podejmowano działania, aby zapewnić taką możliwość Inspektor nie udzielił odpowiedzi.

(akta kontroli str. 281-286)

Zastępca Głównego Inspektora Sanitarnego wyjaśniła, że *wybrane laboratoria wojewódzkich stacji sanitarno-epidemiologicznych dysponują akredytowanymi metodami badania zawartości kofeiny (źródłem kofeiny jest guarana) w napojach bezalkoholowych/suplementach diety (niektóre z nich mają możliwość badania kofeiny również w innych matrycach, np. żywność dla określonych grup, wyroby cukiernicze i inne). Wybrane laboratoria dysponują też metodami oznaczania witamin i składników mineralnych w żywności (w tym wzbogacanej). Laboratoria Inspekcji nie dysponują metodami analitycznymi oznaczania tauryny. Jednakże w przypadku konieczności zlecenia badań próbek w kierunku innym niż badania realizowane w poszczególnych laboratoriach Inspekcji, stacje mogą zawierać*

umowy z zewnętrznymi laboratoriami pod warunkiem spełnienia przez nie wymagań określonych w przepisach rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 2017/625 z dnia 15 marca 2017 r.¹², w szczególności dotyczących obowiązku akredytacji. Szczegółowe informacje dot. zlecenia takich badań dostępne są w poszczególnych stacjach sanitarno-epidemiologicznych.

GIS informuje także, że na przestrzeni ostatnich trzech lat nie było zgłoszeń do polskiego punktu kontaktowego Systemu Wczesnego Ostrzegania o Niebezpiecznej Żywności i Paszach (RASf) oraz Systemu Pomocy i Współpracy Administracyjnej (AAC¹³) dotyczących zawartości kofeiny w napojach energetyzujących, czy też dotyczących innych kwestii związanych z bezpieczeństwem ww. napojów, natomiast w ww. systemie pojawiają się zgłoszenia przypadków nieprawidłowości dot. suplementów diety. Dlatego też z oceny ryzyka wynikała konieczność planowania badań przede wszystkim suplementów diety w kierunku zawartości kofeiny, natomiast nie uwzględnia się w ww. Planie badania napojów energetyzujących w powyższym zakresie.

(akta kontroli str. 425-432)

Na pytanie, czy kiedykolwiek Stacja i podległe powiatowe stacje funkcjonujące na terenie województwa podkarpackiego zbadały kompleksowo – w ramach swoich zadań – napoje energetyzujące, a jeżeli nie to dlaczego, Inspektor wyjaśnił, że *nie jest ani celowym, ani gospodarnym badanie i potwierdzanie składu produktów (na zgodność z etykietą), bowiem z punktu widzenia bezpieczeństwa zdrowotnego żywności, to podmiot prowadzący działalność na rynku spożywczym ponosi pełną odpowiedzialność za bezpieczeństwo żywności na wszystkich etapach produkcji, przetwarzania i dystrybucji.*

W 2021 r. PPIS w Stalowej Woli pobrał dwie próbki napojów energetyzujących w kierunku oznaczenia substancji dodatkowych, w zakresie substancji konserwujących oraz ocenił organoleptykę i znakowanie produktów. Próbki nie uległy zakwestionowaniu. Ponadto PPIS w Nisku powiadomił Stację, iż w dniu 31 marca 2023 r. została pobrana próbka napoju energetyzującego w kierunku oznaczenia substancji dodatkowych (substancje konserwujące, organoleptyka i znakowanie). Próbki nie kwestionowano.

PPIS w Krośnie w ramach realizacji Planu pobierania próbek do badania żywności w ramach urzędowej kontroli i monitoringu na 2023 r. otrzymał do poboru trzy próbki środków spożywczych do badań laboratoryjnych w ramach grupy produktów w kategorii: woda, wodne napoje i związane składniki – w kierunku oznaczenia substancji dodatkowych wyłącznie analiz: kwas sorbowy. Niemniej jednak to od próbkobiorcy oraz dostępności asortymentowej zależy, czy w ramach tej grupy zostaną pobrane akurat napoje energetyzujące.

(akta kontroli str. 281-286)

Inspektor wyjaśnił, że w latach 2020-2023 (do dnia 31 stycznia) do Stacji, nie wpłynęły skargi, ani interwencje dotyczące napojów energetyzujących.

Przedstawiciele PPIS województwa podkarpackiego w ramach funkcjonowania systemu RASFF podejmowali działania mające na celu wycofanie z obrotu napojów energetyzujących. W dniu 28 stycznia 2021 r. do PPWIS w ramach tego systemu wpłynęło pismo Małopolskiego Państwowego Wojewódzkiego Inspektora

¹² W sprawie kontroli urzędowych i innych czynności urzędowych przeprowadzanych w celu zapewnienia stosowania prawa żywnościowego i paszowego oraz zasad dotyczących zdrowia i dobrostanu zwierząt, zdrowia roślin i środków ochrony roślin, zmieniające rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 999/2001, (WE) nr 396/2005, (WE) nr 1069/2009, (WE) nr 1107/2009, (UE) nr 1151/2012, (UE) nr 652/2014, (UE) 2016/429 i (UE) 2016/2031, rozporządzenia Rady (WE) nr 1/2005 i (WE) nr 1099/2009 oraz dyrektywy Rady 98/58/WE, 1999/74/WE, 2007/43/WE, 2008/119/WE i 2008/120/WE, oraz uchylające rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 854/2004 i (WE) nr 882/2004, dyrektywy Rady 89/608/EWG, 89/662/EWG, 90/425/EWG, 91/496/EWG, 96/23/WE, 96/93/WE i 97/78/WE oraz decyzję Rady 92/438/EWG (rozporządzenie w sprawie kontroli urzędowych), (Dz. U. UE L 95 z 07.04.2017, s.1).

¹³ Administrative Assistance and Cooperation.

Sanitarnego w związku z przekroczeniem najwyższego dopuszczalnego poziomu glikolu propylenowego (E1520) w napojach energetyzujących. W wyniku podjętych działań wycofano z obrotu handlowego kwestionowane produkty. Wydano pięć decyzji nakazujących wycofanie przedmiotowych produktów z obrotu, z tego: PPIS w Brzozowie – jedną, PPIS w Stalowej Woli – dwie, PPIS w Jarosławiu – dwie.

(akta kontroli str. 7-24)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

IV. Uwagi i wnioski

W związku z tym, że nie stwierdzono nieprawidłowości Najwyższa Izba Kontroli nie formułuje uwag i wniosków.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Delegatury NIK w Rzeszowie. Prawo zgłaszania zastrzeżeń, zgodnie z art. 61b ust. 2 ustawy o NIK, nie przysługuje do wystąpienia pokontrolnego zmienionego zgodnie z treścią uchwały w sprawie zastrzeżeń.

Rzeszów, 7 listopada 2023 r.

Najwyższa Izba Kontroli
Delegatura w Rzeszowie
Dyrektor
Wiesław Motyka

/-/